

М. ИБРОҲИМОВ

ҚУЁШЛИ ШЕЪРИЯТ ИЖОДКОРИ

ТОШКЕНТ
«ЎЗБЕКЎСТОН»
1986

83.3Ўз
И 14

Тақризчи — филология фанлари доктори **Ҳ. Ёқубов**

Иброҳимов М.

И 14 Қуёшли шеърят ижодкори.— Т.: Ўзбекистон,
1986.—39 б.—(Ўзбекистон ССР «Билим» жамият).

Рисолада Ўзбекистон халқ шоири Зулфия поэзиясидан
муносиб ўрин олган Ватан ва ватанпарварлик, дўстлик,
қардошлик ва интернационализм мавзулари таҳлил этилган.
Рисола кенг китобхонлар оmmasига мўлжалланган.

Ибрахимов М. Творец солнечной поэзии.

83.3Ўз7

№ 759—86
Навой номли ЎзССР
Давлат кутубхонаси.

И $\frac{4603000000-249}{M 351 [04] 86}$ 86

© «ЎЗБЕКИСТОН» нашриёти, 1986 й.

Эндигина 16 баҳорни кўрган Зулфиянинг «Мен — иш қизи» номли илк шеъри «Ишчи» газетасининг 1931 йил, 17 июль сонидида чоп этилди. Орадан бир йил ўтгач, биринчи шеърлар тўплами — «Ҳаёт варақлари» нашрдан чиқди. У шундан бери соғлом мафкуралар, партиявий, халқчил, гуманистик совет адабиётининг равнақига ўз ҳиссасини қўшиб келмоқда. Шундан буён шеърий мажмуалари ўзбек ва рус тилларида мунтазам чоп этиб келинмоқда.

Зулфия шеърларини ўз ичига олган тўпламлар украин, белорус, қozoқ, молдаван, тожик, арман, туркман, грузин, озарбайжон, қорақалпоқ, татар, бошқирд ва бошқа қардош халқлар тилларида ҳам чоп этилди. Унинг шеърлари инглиз, француз, ҳинд, немис, форс, араб, бенгал, болгар, румин, мўғул каби хорижий тилларда ҳам жарангламоқда.

Зулфия хассос ва мумтоз шоиргина эмас, йирик таржимон ҳамдир. Пушкин, Лермонтов, Некрасов, Т. Шевченко, Л. Украинка, С. Нерис, М. Кемпе, Д. Бедний, Н. Тихонов, А. Сурков, М. Исаковский, С. Шчипачев, В. Инбер, С. Сомова, Л. Стифанова, С. Капутикян, М. Дилбозий, Р. Р. Нигор, А. Притам, М. Қарим ва бошқа сўз усталари асарларини ўз она тилига юксак дид ва маҳорат билан ўгирди.

Фақат буларгина эмас. Халқимиз Зулфияни йирик жамоат арбоби сифатида ҳам қадрлайди. У кўп йиллар мобайнида Ўзбекистон ССР Олий Совети депутатлигига қайта-қайта сайланди. Зулфия ЎзССР Олий Совети Раисининг ўринбосари, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг аъзоси, Осиё ва Африка халқлари бирдамлик Комитетининг, Хотин-қизлар халқаро демократик Федерацияси Советининг аъзоси, Совет-Ҳинд дўстлиги Ўзбекистон жамиятининг президенти лавозим-

ларида ишлаб, партиямиз ва халқимизнинг ўзига нисбатан билдирган юксак ишончини шараф билан адо этди.

Коммунистик партия, ҳукуратимиз Зулфиянинг ғоявий теран, бадний мукамал ижодини, жамоатчилик фаолиятини юксак баҳолади. Унга Социалистик Меҳнат Қаҳрамони (1984) унвони берилди. Ижоди 1976 йилда СССР Давлат мукофоти билан тақдирланди. Бу юксак унвон ва мукофотгача эса шоирамиз фаолияти Ленин ордени, «Меҳнат Қизил Байроқ» (3 марта), «Халқлар дўстлиги», «Ҳурмат белгиси» орденлари, «Ўзбекистон халқ шоири» унвони (1965), Ҳамза номидаги Республика Давлат мукофоти (1972) билан тақдирланган эди. Зулфия халқлар ўртасидаги дўстлик ва тинчликни тараннум этувчи жозибали асарлари учун Жавоҳарлал Неру номидаги Ҳиндистон Давлат мукофотини (1967), Осиё ва Африка тараққийпарвар ёзувчилар уюшмасининг халқаро «Нилуфар» мукофотини (1971), Болгария Халқ Республикасининг биринчи даражали «Кирилл ва Мефодий» (1972) мукофотини олишга мушарраф бўлди.

1985 йилда халқимиз ўз қалбининг, бахтли ҳаётининг, башарият эзгу орзуларининг мумтоз куйчиси Зулфия таваллудининг 70, ижодий фаолияти бошланганлигининг 55 йиллигини нишонлади.

«Зулфияхоним шеър,— деб ёзган эди Ўзбекистон халқ шоири Миртемир,— чинакам шеър. Яъни у нозима эмас, шоира».

Чинакам шеър... Қандай шеър у ўзи?

Бу саволга жавоб бериш осон эмас, албатта. Чинакам шеър (шеърят — поэзия) — халқ ҳаётини (ўтмишини, ҳозирини ва келажagini), курашини, меҳнатини, дилини, эзгу истакларини, дард-аламларини ҳаққоний куйловчи, дунёга, замонага дахлдор воқеалар, масалалар моҳиятини очувчи, инсоннинг ҳар томонлама камол топишга хизмат қила олувчи, ўқиганлар қони ҳаракатини тезлатувчи, қалбини ҳаяжонга келтирувчи, ўйлатувчи самимий шеър. Бундай шеър ҳеч қачон эскирмайди. У ҳаминша янгилигича туради, сақланади. Ундаги ҳароратни Қуёш ҳароратига қиёслаш мумкин.

Қуёш қанча қадим, лекин жило'син
Миллион йиллаб тўкиб бўлмас у адо.

Шеър ўқимоқ ва уқмоқ шоир қалб тебранишларини тингламоқ ва ҳис этмоқдир.

Биз ҳаммамиз, Зулфиянинг асарларини кўп марта ўқиганмиз. Яна ўқиймиз. Авлодлар ҳам қайта-қайта ўқийди. Чунки улар — чинакам шеърлар. Уларда порлоқ ва теран фикр, шу фикрни ёритувчи қуёш зиёси, ҳарорати бор. Бу зиё, бу нур, бу ҳарорат қалбларимизни ёритади, йсатади, куйдиради. Дилларимизга эзгулик, гўзаллик уруғларини экади, ундиради, вояга етказди, гуллатади, ҳосилга киритади. Яъни Зулфия шеърлари ҳар биримизни Ватанимиз, халқимиз учун, келажак авлодлар бахт-саодати учун улурвор ишларни амалга оширишимизда «қудратга, кучга ёр этади».

«МЕН — КОММУНИСТМАН...»

«Зулфия шеърятининг уфқлари,— деб ёзган эди машҳур украин шоири Микола Бажан,— узоқ-узоқ кенгликларга қулоқ ёйган. Бу уфқларга мўъжаз Водилдан то азим Тошкентгача бўлган масофа торлик қилади. Бу уфқларни улкан Москвагача, ундан узоқ Фарбга ҳамда олис Шарққа чўзилган беадад кенглик билан ўлчаш мумкин». Бу Зулфия асарларининг бутуниттифоқ ва жаҳон миқёсида маълуму машҳурлиги хусусидагина айтилган фикр эмас. Бу шоирамиз шеърятини мавзу доирасининг ғоят кенглиги хусусида айтилган ҳаққоний фикр ҳамдир.

Хўш, Зулфия қандай мавзуларда асарлар ёзган? Уларда қандай ғояларни тараннум этган, кимларнинг бадий образларини яратган? Табиийки, шоира тўпламларини ўқиганлар бу саволларга тўлиқ жавоб беришнинг анчайин мушкуллигини ҳис этадилар. Биз қўйилган саволларга мухтасар жавоб беришга интилишдан аввал шоиранинг икки шеърдан икки байт келтирсак, эҳтимол, мушкуллимиз бирмунча осонлашар.

Не ёзсам туб-тубдан ҳаётга доир,
Инсоний қалбимнинг тебраниши ул.
(«Йўлда»)

Мен бир жонки борлигим туйғу,
Ҳамма билан бор ишим.
(«Кўзингда ёш дейсан»).

Зулфия қалбига кириб, ҳароратида эриб, ақл тарозусида қайта тортилиб, шеърга айланган нарса, воқеа-ҳодисаларни, мавзуларни тасниф этиш, бирма-бир санаб чиқишнинг иложи йўқ. Чунки «борлиги туйғу» бўлган ижодкорнинг тоза қалби бутун оламини (унинг ўтмиши, ҳозирги ва келажagini) ўзига сиғдира олган. Лекин

шоира асарларининг бош объекти, марказий мавзуи — Ленин ижод этган янги замон, бахтли ҳаёт. Зулфия яратган қаҳрамонлар образи ниҳоятда кўп, яъни унинг «ҳамма билан иши» бўлган. Лекин уларнинг деярли барчаси ана шу замоннинг кишилари, ана шу ҳаёт бунёдкорлари, зулм занжирларини чилпарчин этган, мислсиз қаҳрамонликлар кўрсатган, ҳамиша олға интилаётган, «мақсади, ҳунари яратиш, гуллаштиш»дан иборат «меҳри қуёшдан ҳам иссиқ» совет кишилари, жаҳоннинг қалби гўзал, тараққийпарвар инсонлари.

Қисқаси, Зулфия қўлига қалам олган илк кунларидан бошлаб совет адабиётининг энг муқаддас қонунни — халқ ҳаёти билан, коммунизм учун кураш билан мустаҳкам алоқада бўлишга, ёзганларининг «туб-тубдан» ҳаётий бўлишига қатъий амал қилиб келмоқда. Бу фикрнинг тўғрилигини Зулфия лирикасининг бесаноқ мавзуларидан энг муҳимлари — В. И. Ленин, Коммунистик партия, Ватан, Тинчлик ва Дўстлик хусусида қисқача мулоҳаза юритиш орқали ҳам исботлаш мумкин.

Маълумки, совет поэзиясида, шу жумладан ўзбек совет поэзиясида ҳам Коммунистик партиянинг бунёдкори, дунёда биринчи ишчи ва деҳқонлар давлатининг асосчиси, жаҳон меҳнаткашларининг буюк доҳийси В. И. Ленин мавзуида асар ёзмаган шоир топилмайди. Бу борада Зулфиянинг хизматлари ҳам катта таҳсинга сазовор. Тўғри, Зулфиянинг Ғафур Ғулом, Ойбек, Мақсуд Шайхзода, Миртемир ва бошқа атоқли шоирларимиз ижодида бўлганидай бевосита В. И. Ленин образини яратишга бағишланган асарлари жуда кам. Лекин унинг Улуғ Октябрь («Октябрь»), Коммунистик партия («Партия, сенга салом», «Съезд ишламоқда»), коммунистлар («Мен, коммунистман») улуғланган ва ҳурликка чиқиб, бахтини топган, асрий орзулари ушалган совет кишилари, айниқса, ўзбек хотин-қизлари образи яратилган, дўстлик, ватанпарварлик ғоялари тараннум этилган талай шеърлари («Қурдош қизга», «Қизлар қўшиғи», «Дўстимга», «Она», «Юртимни куйлайман», «Колхозда янги йил», «Қишлоққа, дўстим», «Буюк туғилиш» ва ҳоказо) ички мазмунида, моҳиятида В. И. Ленин ишларининг жаҳоншумул аҳамияти, у яратган ўлмас таълимотнинг қудрати ажиб ҳис-туйғулар билан таъкидланаётганлиги аниқ сезилиб туради. Масалан, шоира Ленин асос солган коммунистик партия «байроғидан таълим олган», улар «берган офтобдан баҳордай кўркка тўлиб», Ватан меҳрини дилига жо қилиб, «ижоду яратиш-

олий ишларни амалга ошириш учун курашмоқ, виждони тоза шахс бўлиб камолга етмоқ демакдир. Иккинчидан, Зулфия юқоридаги поэтик хулоса орқали демоқчики, совет аёли жаҳонда биринчи бўлиб «Ленин ёққан машъал нури» туфайли озод ҳаётга, бахт, иқбол келтирувчи меҳнат қилиш, обрў-эътибор қозониш ҳуқуқига эришган. Унинг характерида қарор топган етук фазилатларнинг манбаи ана шу нурдир. У ўзидаги барча фазилатларни ўз фарзандларига, улар эса ўзларининг бўлажак зурриётларига ҳам албатта юқтиради. Демак, Ленин ёққан машъал нурлари абадул-абад порлаб туради. Демак, Ленин мангу яшайди.

Зулфия доҳий Ленин ва бошқа мавзулардаги асарларида ҳам нур образига тез-тез мурожаат этади. Лекин шоира бу образни ҳар бир асарида турлича ғоявий мақсадда қўллагани учун у шаблон тусига кирмайди. Масалан, Зулфия «Нур» шеърисида Ленин сиймосини «Она» асарига нисбатан ўзгача услубда ифода этган. Теран мазмунли, мафтункор бу асарнинг лирик қаҳрамони — шоира онасининг «меҳр тўла дил амри билан «ухла», деб чироқни ўчириб кетишидан қаттиқ ҳаяжонланади, мушоҳадага берилади. Унинг хаёлини онаси илк бор танитган, меҳнаткаш оммани зулматдан озод этган буюк инсон — Ленин банд этади. Ленин:

«Узоқ ва ҳатто сургун, қувғинда,
Турмаларда қилча зиёдан маҳрум,
Бизнинг кўзимизга бермоқ учун нур
Кураш, фикрлашдан тинмаган бир зум...»

Шеърда оддий чироқ нури билан Ленин ижод этган нур — бахтли ҳаёт қиёсланади. Сўнгра лирик қаҳрамон — шоира «Чироғсиз уйда ҳам ёруғ дил билан кезиб чиқиш мумкин жаҳонни бутун», деган хулосага келади ва бу фикрни қуйидаги самимий, нафис мисраларда тасвир этади, Ленин берган нурни поэтик умумлаштиради:

Мана, масофалар, зўр йиллар ўтиб,
Ўша нур менинг ҳам кўзимда қолди.
Умримдан ҳам ортар ёрқинликни дил —
Биламан, фақат шу, шу нурдан олди.

Ҳаётим, ишларим, ижодимда ул.
Отадай илгари бошлаб юрибди.
Ҳозир сиз ўқиган шеърнинг ҳам ҳар йўл,
Байтида ўша нур порлаб турибди.

Зулфиянинг «ҳар йўл, байтида» доҳий Ленин «нури порлаб турган» шеърларининг кўпчилигига хос энг ха-

рактарли томонларидан яна бири шундаки, уларда Ленин ва Октябрь, Ленин, Коммунистик партия ва халқ бирлиги, Ленин ва замонамиз, Ленин ва нурли келажак каби масалалар ҳақида фалсафий фикр юритилиб, оригинал поэтик образлар орқали ўқувчи тасаввурида доҳий сиймоси жонлантирилади. Мана, Зулфиянинг реал воқеага асосланган «Буюк туғилиш» номли шеъри. «Ер юзини қон дарёсига гарқ қилган...» инсониятни очликка ва жаҳолатга гирифтор этган» капитал дунёси илдизларига болта урган Улуғ Октябрь социалистик революциясининг 40 йиллигига бағишланган бу асарда юртимизнинг «фасллар юкин содиқ сақлаган, баланд қоя каби мағрур, соқоли пахтасидай кумуш» ватанпарвар кекса пахтакори образи яратилган.

«Узоқ мамлакатдан келган бир меҳмон» пахтакор отанинг ёши ўтиб қолганлигига қарамай, тетик ва бақувватлигини кўриб, ҳайрон қолади, ундан неча ёшга кирганлигини сўрайди. Шунда:

Чол қаддини ростлади, гўё азм тоғ:
— Мана Октябрга қирқ тўлди чоғи!
Мен ҳам шу ёшдаман, айт, қизим шундоғ!

Таржимон қиз чол айтган сўзларни хорижий меҳмон тилда такрорлайди. Меҳмон бобонинг қисқа, маъноли сўзларидан ҳайратланиб, шундай хулосага келади:

— Буюк туғилиш бу! Шу ёш нафасдан
Яшариб келмоқда бизнинг ҳам замон.
Совет Осиёсин ҳар бурчида мен
Кўрдим худди Сиздэй қирқ ёшлиларни,
Ленин кўзларининг сўнмас ўтини
Сақлаб қолган дили қуёшлиларни!

Демак, Зулфия мазкур шеърида Улуғ Октябрь галабаси, унинг раҳнамози В. И. Ленинни, Совет Ватани халқлари, жумладан қуллик исканжасидан озод бўлган Ўрта Осиё халқларининг бахтиёрлигини поэзияда шаблонга айланган қуриқ мадҳиябозлик билан эмас, балки конкрет образ яратиш, бадий мушоҳада юритиш орқали ўқувчи қалбига етказа олган.

Зулфия лирикасидан Ленин ва Коммунистик партия истаги халқ истаги эканлиги, «партия чақириғи», демакки, Ленин чақириғи, «миллион дилларга она сўзи каби яқин ва таниш»лиги, ленинчи партия раҳнамолигида «тақдирида зулмат қолмаган» халқларнинг нурли келажак — коммунизм сари гигант қадамлар-ла бораётганлиги ажиб туйғулар билан тараннум этилган асарларни кўплаб келтириш мумкин.

Шуниси муҳим ва характерлики, Зулфия халқимизнинг барча улуғвор ишларни амалга оширишига сабоқ берувчи, давримизнинг ақли, идроки, шараф-шони, «сафлари зич, маҳкам, қудратли» Ленин партиясининг бир аъзоси экашлигидан ўзини ғоят бахтиёр деб билади:

Мен, коммунистман,
Ажиб бир ҳис билан дейман бу сўзни!
Бу сўз борлигимнинг, бутун қалбимнинг
Ифодаси бўлиб қуйилур тилга,
Шу маъно ҳаётим,
виждоним бўлиб,
Барча мушкулларни енгилга қодир
Қудрат, севинч бўлиб сингиган дилга.

«ЮРТИМ ХАРИТАСИ — МЕНИНГ ЮРАГИМ...»

Сўз санъати тарихидан маълумки, турли даврларда, ҳар хил ижтимоий-сиёсий шароитларда яшаб, ижод этган тараққийпарвар ёзувчилар ватандошларининг ўз она-юрти ва халқини бутун борлиғи билан севишни, унинг фаровонлиги, озодлиги, омонлиги йўлида жонини аямасликни бадий талқин этишни ўзларининг олий мақсадлари, шарафли бурчлари деб билганлар. Ватанпарварлик адолатнинг юксак идеалларини тарих ҳақиқатининг музаффар қуроли — марксча-ленинча дунёқараш асосида ифода этувчи совет адабиёти ижодкорларининг ҳам энг мўътабар ва энг олий ғояларидан биридир. Аммо совет ёзувчилари асарларида яратилаётган Ватан образи ва куйланаётган ватанпарварлик ғояси ўтмишдаги ёзувчиларнинг асарларида, бугунги капиталистик дунёнинг маддоҳлари бўлган ёзувчилар асарларида акс этаётган эксплуататорлик, таъмағирлик, ёвузлик, босқинчилик манфаатлари билан чекланган, миллатчилик, шовинизм билан тутшиб кетган ватанпарварликдан кескин фарқ қилади. Совет ёзувчилари асарларида ифодаланаётган, тарғиб ва ташвиқ этилаётган ватанпарварлик ғояси бевосита буюк Ленин асос солган «азамат ўлка.., осмон сингари бепоён Ватан» (Ҳамид Олимжон)нинг ижтимоий-сиёсий моҳияти, Коммунистик партиямизнинг адолатли, гуманистик ички ва ташқи сиёсати билан боғлиқ.

Н. Г. Чернишевский ёзганидай, «Ватанпарвар ватанга хизмат қилаётган кишидир, ватан эса, бу, авваламбор, халқдир». Жаҳонда биринчи бўлиб бизнинг жонажон мамлакатимиз — СССРда Коммунистик партиянинг доно миллий сиёсатининг амалга ошиши туфайли киши-

ларнинг янги тарихий бирлиги — Совет халқи таркиб топди. Қисқаси, бизнинг Ватанимизда бир неча ўн йил ичида Ер куррасидаги бирор мамлакатда кўрилмаган кўп миллатли халқларнинг коллективизм, дўстлик, интернационализм, умуминсонийлик билан чамбарчас боғлиқ «олмос сингари мустаҳкам» ва «ранго-ранг товланувчи», негизини коммунистик жамият тантанаси учун курашиш ташкил этувчи умумхалқ ватанпарварлиги шаклланди. Совет халқи характерида бундай ватанпарварликнинг вужудга келиши ва такомилида кўплаб омиллар билан бирга совет адабиёти ҳам муҳим роль ўйнади.

Бу улкан ижтимоий-тарихий жабҳага Зулфия ҳам ўз улушини қўша олди. Шоира советлар юртини, унинг «бир қуёш нурини эмиб», кундан-кунга қудрати ортаётган қаҳрамон халқини бутун вужуди, муҳаббати билан севади, қалби, ҳарорати, шоирлик маҳорати билан куйлайди. Унинг лирик қаҳрамони бо ровози билан дейди:

Бу — менинг Ватаним, тақдирим, бахтим,
Ҳазинам аталур Советлар юрти!

Шоира ана шу Ватанни «ҳаёт қадар азиз» деб билади. Дарҳақиқат, ким унинг дилига — шеърятига назар солса, шоиранинг ўз Ватанига — Советлар юртига бўлган «буюк ишқини», «тупроғида ўсган ҳар гийёҳга боғбон муҳаббати, меҳри-ла боқишини» кўради, ўзи ҳам шундай Ватан ошиғи бўлишга аҳд қилади. Ким унинг қалбига қулоқ солса, шу Ватан ҳақида, унда яшовчи юзи «сарғайиш билмас», тили, миллати хилма-хилу мақсади бир, елкадош «қаҳрамон халқ шони», шуҳрати, бахти, толеи ҳақида қайноқ ва тиниқ, жозибатор симфония тинглайди. Тинглаганлар Ватан меҳри, ишқи шоира «қонида баҳорги ҳаётбахш оқин»дай кезишига қаноат ҳосил қилади:

Фақат сен дедим, қалб қўшигини,
Эй азиз Ватаним, атадим сенга!
Сен ҳур бўлганинг-чун нафасим ҳурдир,
Ҳаётим лаззатли, бахт ёрдир менга.
Мана шунинг учун тупроғинг азиз,
Кўзим қаросидай кўраман яқин.
Сенинг меҳринг, ишқинг кезар қонимда,
Мисоли баҳорги ҳаётбахш оқин.

(«Менинг Ватаним»)

«Агар ҳаёт гўзаллиги ҳақида сўз борадиган бўлса — деган эди М. И. Калинин, — Ватани учун курашда фидо-

корлик кўрсата билиш гўзал ҳаётнинг энг юксак намунасидир». Немис фашистлари — одамхўрлар бизнинг муқаддас Ватанимизга ўт сочиб кирган йиллар (1941—1945)да совет ёзувчилари, жумладан Зулфия «гўзал ҳаётнинг энг юксак намуна»ларини кўрсата олди. Биз Зулфиянинг Ватанимиз, халқимиз бошига тушган ана шу оғир, даҳшатли йиллардаги қалби («Гуллар очилганда», «Сенинг мафтунинг», «Палак», «Қўлимда қуролу, устимда шинель», «Йигитларга» каби ўнлаб шеърлари)га назар солсак, уни ғазаб, нафрат, қасос, ғалабага ишонч ҳисси лиммо-лим тўлган ҳолатда кўра-миз. Бу қалб «фашист кўйдирган ҳар хона учун», жаллод тифидан юраги тўхтаган ҳар ватандош учун «қасос истагида оловлан»ганини ҳис этамиз. У оромини ҳам, қаламини ҳам, қўшиғини ҳам, бутун борлиғини она-Ватан ҳимоясига тикканлигини билиб оламиз.

Шоира қўшиқлари, гарчи жанглardan узоқда тўқилган бўлса ҳам, одамхўрлар устига ёғилган бомбалар кучига тенг қасоскор кўшиқлардир. Чунки улар ўз севган ёри билан хайрлашиб, Ватан ҳимоясига кетган мардумайдон йигитларни, оталар ва акаларни, бутун жангчиларни, фронт орқасидаги қизу жувонларни, оналарни, бутун халқни ўз саодатига, бахтига, эркига, шону-шуҳратига чанг солаётган ёвни янчишга чақиради, ғалабага, фақат ғалабага ундайди, ишонтиради. Шоира аблаҳ Гитлер СССРнинг Германияники бўлиб қолишига саноқли кунлар қолди, дея вовуллаб турган пайтида «Ишончим буюкки, бўлур зўр байрам» дейди баралла. У азиз Ватанига, халқига мурожаат қилиб, уни ишонтириб дейди:

Бутун халқим билан байрамга чиқиб,
Ғалабани қутлаб, оламан созим,
Сенга, азиз Ватан, сенга, она юрт,
Меҳринг, ишқинг билан тўлиқ овозим.

«Энг ёқимли ва долзарб ишлар ҳам Ватанга хавф солувчи хатар олдида нарига суриб қўйилади» (Л. М. Леонов). Улув Ватан уруши йилларида совет кишилари худди шундай қилдилар. Улар энг сеvimли ва долзарб ишларидан воз кечиб, она-Ватан ҳимоясига жўнадилар, бутун куч-қудратларини партиямизнинг «Ҳамма нарса фронт учун, ҳаммаси нарса ғалаба учун!» шiorини амалга оширишга бахш этдилар. Улар орасида ўзбекистонлик машҳур артист Қобил Қори ҳам бор эди. У ўзининг энг сеvimли иши — актёрликни тўхтатиб, кўнгилли равишда фронтга жўнади, ватанпарварликнинг ажойиб

намунасини кўрсатди. Зулфия ўзининг «Уни Фарҳод дер эдилар» (1943) балладасида ана шу Ватан фидойисининг умумлашган бадий образини санъаткорлик билан ярата олди.

Осмон тиниқ. Тоғ оралаб ел
Уйнар эди субҳидам енгил.
Тоғ бошида ярқирарди қор,
Этагида яшнарди баҳор.

Баллада ана шу сўлим тоғ манзараси тасвири билан бошланади. Бу манзара асарнинг биринчи қисмида акс этган воқеаси руҳига мос ва ҳамоҳангдир. Китобхонга маълумки, асарнинг шу бўлимида Қобил Қорининг актёрлик маҳорати ҳақида фикр юритилади. Биз уни севги ва вафо, дўстлик ва садоқат, меҳнат ва ижодкорлик, қаҳрамонлик ва ватанпарварлик ғоялари акс этган «Фарҳод ва Ширин» музыкали спектаклидаги Фарҳод қиёфасида кўрамиз. Юқоридаги манзарани шу спектаклнинг бир кўриниши (Фарҳоднинг тоғ қазиб, сув чиқариши) учун рассом томонидан маҳорат билан ишланган декорацияга қиёс этиш мумкин. Уқувчи асар қаҳрамони шаҳзода Фарҳод — Қобил Қорини ана шу жойда кўради. У «шу тоғлардан, тошлар ёнидан» мардона қадам ташлаб чиқиб келади. Сирли кўзгуда арман маликаси, «хуршид юзли» Ширинни кўрган Фарҳод — Қобил Қори қалби ишқ оловида ёна бошлаган. У шу паричеҳра «ёр васлин излаб» келган бу тоғларга. Агар «ёри юрти мўл бўлса сувга», эл ёрига жон киради ва Фарҳод муродига етади. Шунинг учун у меҳнат камарини белига маҳкам боғлайди, тоғни ёриб, сув чиқаришга киришади. Шоира Қобил Қорининг бу ролни маҳорат билан ижро этишини кўрсатишда фақат унинг саҳнадаги хатти-ҳаракатларини тасвирлаш билан кифояланмайди. У асосий диққатини артист томонида Фарҳоднинг «орзу билан оҳ тўла» қалбини қай даражада оча олганлигига қаратади. Шоира бу масалада ҳам табиатни ўзидан «бегона» тутмайди, аксинча, ундаги нарса ва ҳодисаларни ҳам ўз юрагига, ҳам қаҳрамон қалбига яқинлаштиради. Шоиранинг санъаткорлиги туфайли табиатдаги ҳодиса ва нарсалар (шаббода, гул ғунчаси, райҳон, булбул, чашма, майса, япроқлар) лирик қаҳрамон қалбидаги ҳис-ҳаяжонларни тасдиқловчи поэтик фактга айланади. Мана, баҳодир, Фарҳод — Қобил Қори Ширинни қўмсаб куйляпти. «Бу дилором ширин овоздан, ишқли дилдан инграган создан» на фақат томошабин, ҳатто табиат ҳам ҳайрат ичида қолади: «майин шаббода маст бўлгандай

елиб юради», «гул ғунчаси... кўксин чок этади, райҳонлар ҳар ёнга «хушбўй ҳидин» таратади, «чашма жилваланиб қарашма» қилади. «Бу куйга тан бер»ган булбул «қўшиғини унутади буткул». Ниҳоят:

Авжга чиққан Фарҳод навоси
Куйга тўлғач боғлар ҳавоси,
Бош кўтариб майса ётоқдан,
Қулоқ солди оҳулар тоғдан.

Демак, табиат лавҳалари, безакли тасвирлар, эпитетли ва метафорик иборалар шоиранинг Қобил Қори санъатига берган эстетик баҳоларини, у ҳақидаги фикрларини бадиийлаштирган. Асарда Қобил Қорининг актёрлик истеъдоди ҳар хил поэтик фактлар билан исботланганлиги учун китобхон шоиранинг унинг шаънига айтган офаринларига қалбан қўшилади.

Шоира қаҳрамоннинг қалб кечинмаларини, хаёлидан ўтаётганларини тасвирлаш, таҳлил ва тадқиқ этиш усули билан унинг характеридаги жасурлик, ватанпарварлик, дўстлик санъатга бўлган оташин муҳаббат каби фазилатларини очиб кўрсатади. Айниқса, Қобил Қори—қаҳрамон Фарҳоднинг Украина учун бўлган даҳшатли жангларда оғир ярадор бўлиб ерга йиқилиши, ҳушига келиб атрофга назар ташлаши, жон ҳолатда олға юришга, душмандан қасос олишни давом эттиришга интилиши, бор кучини тўплаб «Азиз Ватан, жонажон Ватан» ҳақида қўшиқ айтиши ва қўшиқ айтиб жон бериши ўқувчи қалбини беқиёс ҳаяжонга келтиради.

Қисқаси, Зулфия ўзининг «Уни Фарҳод дер эдилар» асарида халқимизнинг осойишта ҳаёт кечираётган кунларида ўз санъати билан сидқидилдан хизмат қилиб, унинг олқиш ва офаринларига сазовор бўлган, она-Ватанимизга хиёнаткорона бостириб кирган ёвуз душманни тор-мор этиш учун қўлига қурол олиб, жангга кирган, ўз гражданлик бурчини шараф билан адо этиб, қурбон бўлган минглаб совет ватанпарвар санъаткорларининг типик образини Қобил Қори мисолида ярата олган.

«Соф виждонли кишида ватанпарварлик ўз Ватани фойдасига меҳнат қилиш иштиёқидан бошқа нарса бўлмаслиги керак ва бу бошқа бирор нарсадан эмас, балки иложи борича кўп ва хўп эзгу ишлар қилиш истагидан келиб чиқади» (Н. А. Добролюбов). Зулфиянинг Ватанимиз мадҳига, унинг сўлим образини яратишга махсус бағишланган «Буюр, Ватан», «Менинг Ватаним», «Юртимни куйлайман», «Она элда тўлишар баҳор», «Ватан

тонги» шеърларидагина эмас, «Далада бир кун». «Ҳорманг, қизлар», «Саодатнинг америкалик хонимга жавоби», «Қишлоққа, дўстим», «Юрагимга яқин кишилар», «Мен чизолмаган сурат», «Куйла, юрак!» каби кўплаб шеърларида ҳам мамлакатимиз фаровонлиги учун қаҳрамонона меҳнат қилаётган соф виждонли, ҳақиқий ватанпарвар совет кишиларининг образлари яратилган.

Мана, Зулфиянинг «Мен чизолмаган сурат» номли шеъри. Унинг лирик қаҳрамони — шоира ўз Ватани, ватандошлари хусусидаги фалсафий ўйлари, қалб ҳаяжонларини шундай усулда ифода этадики, уни ўқиб чиққанлар дилида ватанпарварлик туйғулари жўш уради. Шеърда поэтик «мен» очик кўринади:

Мен йўлданман, тинмагур юрак,
Янги шодлик, кўшиққа чанқоқ,
Ҳамма ерни кўрмоғим керак,
Гўё менга ҳамма ер муштоқ.

Бу мисралар — лирик қаҳрамон — янги кўшиқ ахтарётган ижодкор шахс (шоира)нинг шахсий кечинмаларидан бир шингилининг баёни. Шеърнинг кейинги бандида ҳам лирик қаҳрамон таржимаи ҳолининг бир парчаси, ижодининг, илҳомининг манбаи бўлган ватандошлари ҳақида жозибали мушоҳадалари ифода этилган.

Қишлоқларни кездим, борлигим
Жарангли дам сеҳрига мафтун,
Ватандош, сен бахтиёрлигим,
Сенсиз на куй, на ҳаёт бутун.

Энг муҳими шундаки, шеърда бу «шахсий фикрлар» шунчаки, ҳис-туйғу шаклида қолиб кетмайди. Шоира ўз қалб кечинмаларининг ҳаққонийлигини конкрет шахс — бир «колхозчи аёл» образини яратиш орқали асослайди. Шеърда бу аёл портретига хос штрихлар миллий рангларда, лирик оқим ичида кўрсатилади: бошида «дурра», оёғида «чанг этик», «еллар ювган юзи» сулув, «дағал бармоқлари нурланади». Шоира бу аёлнинг фақат ташқи кўринишигина эмас, маънавий олами ҳам баркамоллигини, яъни «ташвиши ҳам сулув»лигини она-Ватанни янада яшнатиш учун қилаётган жасоратли меҳнатида кўради. Шоира бу қаҳрамон «қонидаги янги ирмоқлар замзамасин чизйшга ранг» топа олмайганидан ўртанади. Дарҳақиқат, ҳаёти ўз Ватани ва халқи фаровонлиги учун бахш этилган:

Жасоратнинг баёни қай ранг,
Доноликнинг белгиси қай сўз?..

Мураккаб савол, тўғри эмасми? Аммо ўқувчи шеърни синчиклаб ўқиб чиққач, Зулфия юрт ва халқсевар аёл замонамизнинг оддий, камтарин қаҳрамонининг ташқи, ички суратини чизишга ранг ҳам, сўз ҳам тополганига қаноат ҳосил қилади:

Ўз бахтидай вазмин бу зотда
Парпировчи қанот кўраман...
Мен чизаман... нон, севги, меҳнат,
Дўстдай азиз аёл суратин.
Шу камтарин, шу улуг санъат —
Менинг юртим, менинг шуҳратим.

Зулфиянинг бошқа асарлари ҳам шу тариқа таҳлил этилса, унинг шеъриятида Ватан мавзуи, ватанпарварлик, халқпарварлик ғоялари абстракт қасидачилик усулида эмас, конкрет кишилар образини яратиш услубида ўз бадий ифодасини топган, деган хулоса чиқариш мумкин.

Бундан ташқари, Зулфиянинг кўплаб шеърлари («Ватан тонги», «Нур», «Океанда», «Оқшом», «Тун», «Ойдинда», «Менинг тонгим», «Яна баҳор ҳоким», «Ҳақорат»)да ватанпарварлик мотивлари Ватан табиати образини яратиш воситаси билан ҳам ақс эттирилган. Тўғрироғи, Зулфиянинг Ватан табиатидаги бирон нарса ва ҳодисанинг ё тўлиқ шакли, ё қисмлари, элементлари нақшланмаган биронта асари йўқ. Шоира юртимизнинг мармар тонглари, сарин оқшомлари, тонгдан оқшомгача нур эмаётган доёнсиз далалари, осмонўпар қорли тоғлари, чексиз денгизларини, беғубор осмонидаги кумуш килин ёяётган тўлин ой, сахий қуёш, паға булутларни, туманда мудраган тераклар учи, рақс этувчи барглар, серишва, серноз ўйновчи еллар, майса баргидаги шабнамлар, анҳорларда тошиб оқаётган сувлар, куйловчи ирмоқлар, осмонга отилиб, кумуш чанг тўзитувчи шалолалар, қушларнинг ҳавони кесиб қанот қоқиши, уларнинг турли-туман нағмаларини, барча гўзалликни жону дилидан севади ва ўз рангларида, ўз оҳангларида забардаст рассом ва бастакордай тасвирлайди. Зулфия шеърларидаги лирик қаҳрамон ўқувчи кўз ўнгида Ватан табиатидан, унинг сўлим манзараларидан, унда яшовчи «тақдирида зулмат қолмаган» халқлар эришаётган шон-шарафлардан беҳад шод, шундай Ватани ва халқи борлигидан фахрланувчи совет гражданининг умумлашган бадий образи бўлиб гавдаланади.

Хуллас, Зулфия поэзиясида ватанпарварлик «ҳаётда

ҳали ҳеч тарих кўрмаган» зафарларга эришган ва эришаётган умумсовет халқининг муқаддас туйғуси бўлиб жаранглайди. Шоира лирик қаҳрамони совет граждандлари истиқомат қилаётган бепоён территорияни ўз «юраги» деб тушунади, халқларига бўлган муҳаббатини «муқаддас гавҳардай» сақлаяжасига қасамёд қилади:

Юртим харитаси — менинг юрагим,
Энг узоқ бурчи ҳам таниш ва яқин.
Муқаддас гавҳардай сақлайман унда
Икки юз миллионли халқ муҳаббатин!

Табиики, бундай оташнафас, нурли шеърлар ҳар биримизнинг қалбимиздаги ватанпарварлик туйғуларимизни жўш урдиради, Ватанимиз камолоти йўлида меҳнат қилишга, уни кўз қорачиғимиздай асрашимизга илҳомлантиради.

«УЗОҚ-УЗОҚЛАРДА ЯШАЙМИЗ ГАРЧАНД...»

Донишмандлар одамлар ва халқлар ўртасидаги дўстлик, унинг аҳамияти, қудрати хусусида ниҳоятда пурмаъно фикрлар айтганлар. Масалан, эрамингача бўлган 106—43-йилларда яшаган машҳур Рим нотиғи ва файласуфи Марк Тулий Цицероннинг қуйидаги сўзлари бизгача етиб келган:

«Дунёда дўстликдан афзалроқ ва ёқимлироқ ҳеч нарса йўқ; умрдан дўстликни ўчириб ташлаш дунёни қуёш нуридан маҳрум этиш билан баробар». «Қуш қаноти билан, инсон дўстлиги билан кучли», дейилади ўзбек халқ мақолларидан бирида. Лекин донишмандларнинг, бутун инсониятнинг дўстлик, иттифоқдошлилик, ҳамжиҳатлик хусусида айтган фикрлари, орзу-умидлари одамзод тарихида биринчи бўлиб бизнинг мамлакатимизда буюк Ленин раҳнамолиги, Коммунистик партия раҳбарлигида зафар қучган Улуғ Октябрь инқилоби туфайли вужудга келди. СССР халқлари дўстлигининг моҳиятини ажойиб шоиримиз Ҳамид Олимжон образли тарзда шундай ифода этган эди: «Бу дўстликда ғараз ва сохталик йўқ, чунки бу дўстликнинг муҳташам саройини бир чироқ ёритади. Чунки бу дўстликнинг тоғ ва тупроқларини бир қуёш иситади, чунки бу дўстликнинг ҳамма дарёларида ҳам оби ҳаёт оқади, чунки бу дўстликнинг ҳамма ўрмонларида ҳаёт дарахти кўкаради». Шунинг учун ҳам СССР халқлари ўртасидаги ленинча бузилмас дўстлик, қардошлик мавзуи совет адабиёти ижодкорла-

рининг энг етакчи, энг актуал мавзуларидан ва муштарак ғоявий принципларидан биридир. Совет ёзувчилари орасида бу мўътабар мавзуни четлаб ўтган ёзувчи йўқ, десак сира хато қилмаган бўламиз. Шуниси муҳим ва фахрланарлики, ўзбек совет адиблари орасидан Ғафур Ғулом, Ҳамид Олимжон, Ойбек, Мақсуд Шайхзода, Миртемир, Уйғун каби «Бир толенинг бағрида бирлашган», «Эрк байроғини аҳил бўлиб кўтарган» (М. Шайхзода) ва кўтариб турган совет халқлари ўртасидаги дўстлик, интернационализм ғояларини хилма-хил оҳанглар ва рангларда, бир-бирига ўхшамас услубларда тарафдорлар орасида Зулфия ҳам бор. У ўзининг «Юрагимга яқин кишилар», «Тожикистон хотиралари», «Салом сизга, эркпарвар эллар», «Салом, Миср», «Мушоира», «Кўзгу», «Қозоғистон ўланлари», «Кўкчатов» «Укпар жиғали», «Балхаш оқшоми», «Хотира сатрлари» каби кўплаб асарлари билан Ватанимизда ва унинг сарҳадларида интернационалист шоир сифатида танилди.

Арабларда шундай бир ҳикмат бор: «Энг чўнг, узоқ масофа — дил билан дил аро ётган йўл». Шоира қаерга бормасин, кимлар билан суҳбат қурмасин «дил ташлаб, дил олиб» қайтишга, яъни дўстлик ҳақида куйлаб, дўстлик куйларини ола келишга ҳаракат қилади:

Қишлоқми, шаҳарми, элними кездим
 Ҳеч не келтирмадим дўстликдан ортиқ.
 Мана битта кўзгу — янги қўшиғим,
 Бир япон қизидан дахлсиз тортиқ.
 («Кўзгу»)

Инсонпарвар шоира шу йўл билан «энг чўнг, узоқ йўл»ни яқинлаштирувчи жарангли нағмалардан диллар билан диллар орасида синмас, чўкмас ва куймас кўприклар сола олди. Биз шоира қалбига қулоқ солсак, адолат ва ҳаққоният байроғи остида бирлашган «бугундан гўзалроқ дамга шоша»ётган халқимизнинг ҳамоҳанг жаранглаётган қудратбахш тароналарини тинглаймиз. Лекин бу тароналарнинг ҳар бирининг оҳанги, ранги ва мазмуни ўзгача. Шоира ҳар бир шеърда кенг маъноли дўстлик тушунчасининг айрим қирраларини оригинал усулда, оригинал образларда поэтиклаштиради. Масалан, унинг «Ҳарорат» шеърисидаги қуйидаги мисралар мазмуни КПСС Программасида қайд этилган коммунизм қурувчисининг ахлоқ кодексидаги «бир киши ҳамма учун, ҳамма бир киши учун» принципининг поэтик—образли ифодасидай туюлади:

оила бўлмоққа» (М. Шайхзода) баралла овоз билан баланд пардаларда чақира бошладилар.

Халқаро мавзуларда яратилган шеърлар орасида Зулфиянинг «Мушоира», Ғ. Ғулومнинг «Она қизим Жамила», «Ливан омон бўлади», М. Шайхзоданинг «Инсонлар, диққат: Конго!», «Паланте, паланте», «Лубнон, Лубнон...», Уйғуннинг «Жим қолиш мумкинмас», М. Бобоевнинг «Уйғонган Шарқ», А. Мухторнинг «Америкалик она», Р. Бобожоннинг «Лондон» номли шеърлари ҳар томонлама етуқлиги билан ажралиб туради. Бу сиёсий-публицистик шеърларнинг ҳар бирида инсонпарварлик пафоси, бутун дунёдаги тараққийпарвар кучлар ғояси революцион виждон, коммунистик эътиқод билан хилма-хил поэтик услубларда умумлаштирилган.

«Мушоира» шоиранинг Осиё мамлакатлари ёзувчиларининг Деҳлида бўлиб ўтган конференцияси (1958 й.), чет эллардаги сафарлари таассуротлари натижасида онгида уйғонган дунёвий фикрлар, қалбида кўтарилган алангали ҳислар туғёнининг жозибали маҳсулидир. Асарда кўзда тутилган асосий мақсад дунё халқларини ҳамжиҳат бўлиб, тинч-тотув яшашга, бу йўлга тўсқинлик қилувчи ёвларга қарши ҳамкорликда курашишга чақириш, бу курашда ғўзаллик, эзгулик, бахт-саодатни тараннум этувчи, инсонларни барча ёвузликларга исён кўтаришга ундовчи шеъриятнинг беқиёс роли борлигини кўрсатишдан иборатдир. Шоиранинг маҳорати шундаки, у замонанинг бу улуг ғоясини ўқувчилар қалби ва шуурига оригинал тарзда етказа олган.

Асарнинг янгича шаклда ёзилганлиги ўқувчиларни ҳам, адабиётшуносларни ҳам, ҳатто муаллифнинг ўзини ҳам ўйлатиб қўйди. Буни биз асарнинг жанрини аниқлашга бўлган уринишларда аниқ кўрамиз. «Мушоира» биринчи марта ўзбек ва рус тилларида эълон қилинганда, шеъриятнинг ҳеч қайси жанрига киритилмаган эди. Аммо унга қўйилган сарлавҳа адабиёт ихлосмандларини анчайин таажжублантирди. Негаки классик Шарқ шеъриятида мушоира номли жанр бор эди. Одатда, мушоира деб икки, уч шоир, ёки бир шоир ва бир шоира ўртасида бўладиган, кўпинча бадиҳага асосланадиган шеърий баҳс, мусобақага айтилади. Лекин Зулфия асарида бундай эмас. Унда мусобақада иштирок этувчи шоир ёки шоирларнинг байтлари диалог усулида келтирилмайди. Демак, у том маънодаги мушоира жанрида ёзилмаган. Асар босилиб чиққанидан кейин бир неча йил ўтгач М. Шайхзода «Сергак тинглар шоир қалби жаҳон

садоларини» (1968 й.) номли мақоласида унинг баллада жанрига мансублигини қайд этди. Кейинчалик эса, «Мушоира»ни дoston жанрига киритишди.

Бизнингча, бу асарда лирик баллада ва дostonга хос баъзи хусусиятлар бўлса-да, уни тўлиқ маънодаги баллада ҳам, дoston ҳам дейиш тўғри эмас. У ўз хусусиятлари жиҳатидан поэзиянинг бирор аниқ жанри талабларига тўлиқ рия қилинмай ёзиладиган катта ҳажмли лирик шеърларнинг юксак намунасидир.

«Мушоира»нинг тасвир объекти СССР, Ҳиндистон, Миср, Ироқ, Эрон, Мўғулистон, Вьетнам, Покистон, Непал ва бошқа мамлакат қаламкашларининг дўстона анжуманида шоирларнинг даврага навбатма-навбат чиқиб шеър ўқишидир. Бу объектга субъект (шоира) новаторона ёндашади, ундан ижтимоий-сиёсий аҳамиятга молик маъно топади ва уни зўр санъаткорлик билан ифода этади.

Шеър қуйидаги оддий, ammo ифодали чорлов, чақириқ билан бошланади:

Гўзал тупроқ узра қуйилди оқшом,
Кундуз олар дам,
Жўшқин мушоира этади давом,
Дўстим, кел сен ҳам!

Шеърда бу поэтик тезис, яъни шоираниннг ўз дўстини мушоирада қатнашишга таклиф этишининг боиси очила борган сари шеърхон қалбида завқли ва қаҳрли эмоциялар уйғона бошлайди. Унинг кўз ўнгида жаҳоннинг барча эзгулик куйчилари — қаламкашларини дўстлик ва тинчликни ҳимоя қилишга бор вужуди билан чақираётган жарчи лирик қаҳрамон образи гавдаланади. Ўқувчи оқ варақларга битилган ёзувлар ўқиётганини тамомила унутиб, гўзал «Ҳинд тупроғида», оқшом пайтида муҳташам зал»да эмас, оддий «Манго нусха ажойиб чодир»да бошланган «санъат, маҳоратнинг байрами» — «жўшқин мушоира»да қатнашаётгандек, унда ўқиладиган турли тиллардаги «ранг-баранг қўшиқ»ларни ўз қулоғи билан тинглаётгандек ҳис этади ўзини. Ammo шеърхон «жўшиб куйла»наётган қўшиқларни фақат тинглаш билан кифояланиб қолмайди, уларнинг қудратини, ғоясини ҳам билиб олади. Чунки шеърнинг гуманист лирик қаҳрамони даврада ўқиладиган қўшиқ — шеърларни бадий таҳлил этади, уларга эстетик баҳо беради. Бизнингча, шу бадий таҳлил, эстетик баҳолаш усулининг моҳирона қўлланганлиги Зулфиянинг ҳам, бошқа шоирларнинг ҳам халқаро дўстлиги, ҳамжиҳатлиги, озодлиги ва тинчлик учун кураш мавзуларида ёзилган асар-

ларида «Мушоира»ни алоҳида ажратиб турувчи хусусиятдир.

Аввало ўқувчи асар матнида мушоирага тўпланганларга нисбатан «Дўстлар» иборасининг қўлланиши («Жўшқин мушоира этади давом, дўстлар бўлиб жам»), қайта-қайта таъкидланиб такрорланишнинг сабабини лирик қаҳрамоннинг анжуман иштирокчиларига берган умумий эстетик баҳосидан билиб олади: барча «юраклар жўр», «овозлар ҳамоҳанг». Чунки бу юраклар ва овозлар «ҳақиқат ва нурга интилади», чақиради. Асар давомида шоира бадиий-поэтик тадқиқотни чуқурлаштириб, шу умумий эстетик баҳосини конкретлаштиради. Бунинг натижасида эса шоиранинг шеърни ёзишдан назарда тутган бош муддаоси, асар ғояси аниқ очила боради. Масалан:

Чодир ичи гавжум, кўзлар мунтазир,
Микрофон олдида давра соҳиби:
Кумушдай сочида жилваланар нур,
Кўзида ёшликнинг сўнмас ёлқини.

Неларни кўрмади бу кўзлар? Юрда
Кўз ёши дарёдай оққанин эслар,
Ирода ва умид тобланар ўтда,
Қари ҳақсизликни ёққанин эслар.

Энди Ҳиндистони устида офтоб,
Шунинг-чун ёш, дедил, мунаввар боқар,
Бизни шеър баҳсига қилади хитоб,
Қўшиқ юраклардан дарёдай оқар.

Парчадан очиқ кўриниб турибдики, лирик қаҳрамон кекса ҳинд шоири ўқиган шеърни мисрама-мисра келтиргани йўқ. У Англия мустамлакачиларининг кўп йиллар мобайнида ҳинд халқи оёқ-қўлини кишанлаганлиги, бу кишанлар келтирган жароҳатлар, бу кишанлар парчалангандан кейинги ҳозирги ҳаёти хусусида публицистик характерда очиқ маълумот бераётгани ҳам йўқ. Аммо ўқувчи бу нарсани ҳинд шоири ўқиган шеърни шоира томонидан қилинган бадиий таҳлилидан, яъни унинг шеър ўқиши жараёнида вужудида рўй берган психологик ўзгаришлари (ифодали портрети)дан аниқ сезади. Шоира шу тариқа даврада ҳар хил миллат вакиллари томонидан ўқилган шеърлар ғоясини оригинал ўхшатиш, сифатлаш, қиёслаш, картина чизиш каби воситаларда таҳлил этиб, ўз асаридаги маънони ижтимоийлаштиради. «Мана, мусиқадай, севгидай майин даврага киради Панжоб булбули». Унинг «нафис сатр»ли «ёниқ ўтдайн» шеърида «жасур жаранглайди оналик дили». Ёки

«Шеър ўқийди Непал, Вьетнам, Хитой, Рус, Тожик». Шеър ўқийди «Қора алангадай соқолли сингхлар, қордай оқ либосли бенгаллар, ҳиндлар»... Хўш, бу шеърлар нималар хусусида? Улар замона кишиларини, асрдошларни қандай вазифаларни бажаришга ундайди? Шоира шу саволларга жавоб беришда романтик ва реалистик тасвир қўшилмасидан фойдаланади. Аниқки, ўқиладиган шеърлар турли тилларда. Таржимонлар эса йўқ. Аммо шоира таржимон борлигини романтик жўшқинлик билан қайд этади: «Гўзал таржимондир зангори оқшом». Йўқ, лирик қаҳрамон бу билан кифояланмайди. У ўқиладиган шеърлар пафосини, ғоясини реалистик асосда қалбан ҳис этади, уларни ўз ўқувчисига «таржима» қилиб беради: тингланадиган шеърлар «гоҳ кураш, гоҳ қиз севгиси» ҳақидадир. Уларнинг бирида «кўкдан нон кутиб кўр бўлган» нигоҳларнинг аччиқ қисмати акс этса, иккинчисидан «гўдак»ларнинг беғубор «кулгиси» эшитилади, учинчисидан ёқимли «банан исси» келади, тўртинчисидан эса «сурмали кўзларнинг нози» гавдаланади. Бир шоир ўқиган шеърдан «бўғиқ ҳақиқат, дод ҳайқириғи» эшитилса, иккинчисиникида «юлдуз каби йироқ, ёрқин бахт» ҳақидаги орзулар куйланади, учинчисиникида «қулоққа санчилган ғазабнинг тиғи», кейинчисиникида эса «эрк тантанаси берган адолат» тараннум этилади. Шунинг учун бу шеърлар тингловчилар қалбини завққа, ҳаяжонга солади, уларни «нақ тўлқинли сой»дай тебратади, ўз «оғуши»га олиб, «маст» этади.

Шуниси диққатга сазоворки, Зулфия асарда шеър ҳақида, шеър ижодкорлари, уларнинг жамият, замон олдидаги бурчи хусусида фикр юритганида ўқувчиларни, тингловчиларни асло унутмайди. У «шеър ёзмайдиган», «ижоднинг лаззатли дардидан бегона» оддий инсонларга «ҳаёт санъаткори», «меҳнат-ла саодат, бахт» яратувчилар, дея ҳаққоний юксак баҳо берадики, бу асарнинг гуманистик пафосини яна ҳам чуқурлаштирган.

Асар сўнгида шоир тасвир объекти — мушоира туфайли туғилган бутун инсоният ҳақидаги ўйларини, фикрларини, орзу-истакларини, ҳис-ҳаяжонларини умумлаштириб, шундай поэтик хулоса чиқаради:

Ҳаёт гўзаллиги шеърятининг
 Ёниқ нафасига тўлсин бу жаҳон.
 Хавфдан ҳалос бўлган башариятнинг
 Кўшиғин тўқисин озод, тинч инсон.

Хуллас, тинчлик, дўстлик, демократия, миллий мустақиллик, бахт-саодат ғояларини, умуман, башариятнинг

буюк мақсадларини ўтли эҳтирос билан тараннум этувчи «Мушоира»нинг пайдо бўлиши Зулфиянинг катта қалби улкан қалбга айланганини, бадий маҳорати ғоят ошганлигини рўй-рост кўрсатди. Бу шеър шоирага бутун дунё миқёсида шуҳрат келтирди.

Зулфиянинг дўстлик, бирлик, бирдамлик, интернационализм мотивлари куйланган асарлари таҳлили ҳақидаги қисқача мулоҳазаларимизни унинг қардош Тожикистон пойтахтида бўлиб ўтган ғазалхон дўстлари гурунгига бағишланган қуйидаги жонбахш, теран сатрлари билан хулосалаш ўринлидир:

Атлас боғларингда қизгин, оташин,
Ғазалхон дўстларнинг ўтди гурунги.
Кўп тилу бир дилдай тўқидик қўшиқ
Ҳаётий бу куйнинг бўлмади сўнги.
Ҳамоҳанг жаранглар бу бирлик куйи,
Узоқ-узоқларда яшаймиз гарчанд.
Орзу-армонимиз бирдир, дилимиз,
Кремль нури-ла этилган пайванд.

(«Яқинлик»)

Ҳа, «Кремль нури-ла» — дўстлик, бирлик, тинчлик, озошлик нурига пайванд этилган куйларнинг сўнги бўлмади. Улар янги-янги оҳангларда ҳамиша жаранглайди.

ҚУЁШЛИ ҚАЛАМЛИЛАР ОБРАЗИ

Зулфия ўз ижодий фаолиятида кўплаб тарихий ва реал шахслар образини яратди. Биз юқорида улардан иккитаси — улуғ Ленин ва машҳур санъаткор Қобил Қори Сиддиқов образларини яратишдаги шоирамиз маҳорати хусусида қисқача фикр юритдик. Қуйида эса Зулфиянинг маданиятимизнинг уч улкан арбоби, уч қуёшли қалам соҳиби — Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий, Ҳамид Олимжон ва Ойбекка бағишлаб ёзган асарлари хусусидаги мулоҳазаларимизни баён этамиз.

Совет халқининг немис фашизми устидан ғалаба қилиши тобора яқинлашаётганди. Шоира ҳам ёвни янчиб, йўқотиб, омон қайтадиган мардларни гулдасталар билан кутишга тайёрланаётган эди. Лекин ҳеч кутилмаганда шоиранинг устози, фарзандларининг отаси, халқимизнинг севимли шоири Ҳамид Олимжонни бешафқат ажал юлиб кетди. Бу мудҳиш воқеа шоирани қон йиғлатди, бутун вужудини ғам-алам қоплади. Лекин бу фожиа шоира лирасининг ёлқинини сўндирмади. Уша дамлардан бошлаб то шу кунгача Зулфия ўз дардларини ўз ўқувчиларига ошкор айтмоқда:

Кошки эди мен бошингда
Турган бўлсам ўша дам.
Кирмасмидим мен қонингда
Бермасмидим жонни ҳам.

Зулфиянинг «Юлдуз», «Кечир, қолдим гафлатда», «Баҳор келди сени сўроқлаб...», «Кўрганмидинг кўзларимда ёш», «Сен қайдасан юрагим», «Не балога этдинг мубтало», «Ўрик гуллаганда», «Соғинганда», «Ҳайкал», «Сенсиз» ва бошқа шеърларидан баҳор севинчлари билан қалбга кирган, бевақт айрилган, абадул-абад яшовчи улуғ муҳаббат садолари эшитилади. Афсуски, бу шеърларни ноҳақ қораловчи, яъни «йиғлоқи шеърлар», «пессимист шеърлар», «интим ва хонаки характер»даги шеърлар дегувчилар ҳам бўлган. Улар «бир ёзувчидаги турли ва ҳатто қарама-қарши кайфиятларнинг бир-бирига нисбатини аниқлаш учун, айрим кайфиятларни ифодаловчи мисраларни ўлчаб, процент чиқариш адабиётшунослик методи эмас» (М. Шайхзода) лигини унутдилар. Зулфиянинг оташин шоир хотирасига бағишланган руҳий ғалаён маҳсулларидаги лирик қаҳрамон образи олижаноб бир виждоннинг, поку вафодор аёлнинг сўнмас намунасидир. Улар субъектив кечинмалар шунчаки баён этилган ҳужжатлар эмас. Ҳаммаси реал, ҳаммаси зўр санъаткорлик билан битилган асил шеърлар. Мана, уларнинг биридан олинган сўнгги икки банд:

Баҳорга бурканган сен севган элда,
Овозинг янгради жўшқин, забардаст,
Ўлмаган экансан, жоним, сен ҳаёт,
Мен ҳам ҳали сенсиз олмадим нафас.
Ҳижронинг қалбимда, созинг қўлимда
Ҳаётни куйлайман, чекинар алам.
Тунлар тушимдасан, кундуз ёдимда,
Мен ҳаёт эканман, ҳаётсан сен ҳам!

Ҳа, шоир ҳаётни куйлади, унинг меҳр ва ишқ билан тўлиқ жарангдор сози қалбларда макон қурувчи янгидан-янги ҳаётбахш, сафобахш куйлар ижод қилишдан тўхтамади.

Зулфиянинг «Сўроқлайди шоирни шеърим» ва «Қуёшли қалам» поэмалари мангу барҳаёт адиблар (Ҳамза ва Ойбек) ҳақида ёзилган энг етук асарлардандир.

Зулфия 1952 йилда Ҳамза тўғрисида «Ўзбек қизи овози» сарлавҳали шеърини ёзган эди. Шоира бу ҳароратли шеърда ўз устозининг буюк орзуларидан бири (ўзбек хотин-қизларини озод, ҳур, онгли, билимли, ҳар соҳада тенг ҳуқуқли кўриш) тамомила рўёбга чиққанли-

гни мамнуният билан таъкидлаб, Ҳамзанинг халқчил ижодига юксак эстетик баҳо берган эди.

Бу Зулфиянинг иккинчи асар — «Сўроқлайди шоирни шеърим» (1965) номли лирик поэмасида Ҳамзанинг халқ учун зиё ёғдуларини сочган ва сочишда давом этаётган тирик қалбини тинглаймиз. Шоира бу поэмасини ҳам йирик асарларидаги традиция бўйича манзарадан бошлайди:

Янги туғилган сой лабидан яйраб
Табиатга уйғун ўлтирамиз хуш.
Биздан минг тош юксак тоғлари ўраб,
Мени кучган борлиқ гўё фаромуш.

Шундан сўнг асарда оқилона ва доно фикрларга бой, китобхонни ўйлатувчи, ҳаяжонга солувчи лиризм бошланади. Юксакликдаги мақбарада ухлоқ ётган устози— Ҳамзага якка ўзи «бир қучоқ гул, дилда эҳтиром» билан таъзим этаётган шоирага бутун борлиқ фаромуш (унут) туюлади. Чунки унинг хаёли, ўйлари фақат Ҳамза билан банд. Чунки у халқимизнинг қаҳрамон ўғлининг тирик юрагини тингламоқда. У Ҳамза томонидан яратилган ўтли ва ғазабли шеърларнинг «барчасини бирдан ўқиб», «барча мусиқасини бирдан» тинглаб, улар таъсирида «маст» бўлгандай ҳис этади ўзини. Поэмада Ҳамзанинг ташқи ва ички портрети ҳам лирик тўлқин ичида кўрсатилади. Шоиранинг назарида Ҳамза, «илҳом, кураш, ўйларга тўлиб» кезади. «Уйчан, тетик, ўт нигоҳ» Ҳамза гўё атрофдан «шеър тер» аётгандай, «борлиқни куйга солаётгандай» кўринади шоира кўзига. Яна:

Шоир юрар тоғлик чиройга шайдо.
Лекин чимирилган қош,
кенг пешонадан
Боқар янги дунё:
кураш,
ўт, нидо:
— Ленин нури ёнсин ҳар хонадонда!

Поэмада Ҳамза образини яратишга, характеридаги энг муҳим хусусиятларни очишга тааллуқли ҳамма предмет, воқеа ва ҳодисалар лирик қаҳрамон — шоиранинг ўйлари, хаёли, дилдор ва севинчли туйғулари орқали талқин этилади. Муаллиф эпик моментларга урғу қилганида ҳам Ҳамза образи лирик ҳарорат билан жозибали таҳлил қилинади. Лирик қаҳрамон Ҳамза мақбарасидан оғир ва ғамгин ҳолатда чиққач, асар сюжети лиро-эпик планда давом этади. «Ҳамза шеъри каби шу ерли сулув» бир қиз чет элдан келган сайёҳларга «қай-

гули дoston» сўзлайди. Лекин шоира асарда Ҳамза ҳаёти билан боғлиқ бу «қайғули дoston»ни келтирмайди. У Ҳамзанинг эскиликка ва хурофотга қарши курашганлигини, характеридаги инқилобий-жанговарлик хусусиятларини кўрсатиш мақсадида Ҳамза музейи ичидаги предметларни тасвирлайди. Музейда «на қадим мўмели жасад, на сарой, тахт учун кесилган бошлар, на қалқон бор, на бир шоҳона ясан». Ундаги барча кўргазмали ҳужжатлар «Ҳамза, Совет ва Шоҳимардонга» тааллуқли. Суратларнинг бирида «Ҳамза — қўшчиларнинг қизгин баҳсида, ҳужум гулханида нутқ сўзлар шод». Иккинчисида «Куйбишев ёнида, кураш постида Ҳамза қўшиқ тинглар, шеър қилар ижод...» Учинчисида эса:

Гўё жанглар ўтган жароҳатли ер,
Гўё қора чақмоқ уриб кетган тоғ.
Гўё ҳалокатдан ҳайрон бир тақдир,
Қўлида сўнгги шеър, лабида алвидо —
Бўлиб оқар жасад суратдан.

Шоира Ҳамза кўрсатган мардлик ва жасоратни лиро-эпик тарзда бадий таҳлилдан ўтказиб, унинг инқилобий ишлари ҳақида эстетик хулоса чиқаргач, поэма сюжети яна лирик планда давом эттиради. Асарда бугунги Совет Шоҳимардони аввалгидай хурофот уяси эмаслиги, халқимиз Ҳамза орзуларини рўёбга чиқарганлиги («Ҳар нур томирида ором тўкилар, ҳар хилватда лагерь, сайхонда ҳордиқ», «Қорлар кўрпасидан нафис гул кулар, Ҳамзаобод бўйлаб юрар ҳур шодлик») тасвирлангач, бирдан, ҳеч кутилмаганда кучли драматизм бошланади. Лирик қаҳрамон қалбида яна исён кўтарилади. Унинг қалби Шоҳимардон тупроғини, юксак тоғларини, бедор сувларини, дайди елларини сўроққа тутати. Уларни «шеър булоғи»ни меҳнаткаш халқнинг асл фарзандини мурдор шайхлар, риёкор эшонлар, ёруғлик ва адолат душманларидан ҳимоя қилмаганлигида «айблайди». Шоира қалбида кўтарилган бу исён, ғалаён ва ҳис-ҳаяжонлар унинг Ҳамзага бўлган бепоён меҳр-муҳаббатини, ҳаётдан бевақт кетишидан дил-дилидан ачинишини аниқ кўрсатади.

Зулфия ўзининг «Қуёшли қалам» номли лиро-эпик поэмасида яна бир муаззам адибимизнинг бадий образини зўр маҳорат билан ярата олди. Қалб маввожи ва фалсафий фикрлар омухталигидан бунёд бўлган бу асарнинг аввалги номи «Адиб сафарда» («Шарқ юлдузи», 1970, 3-сон) эди. Кейинчалик шоира унга янги ном («Қуёшли қалам») қўйди. Нима учун?

Дилларни мафтун этувчи бу дostonнинг бош қаҳрамони — ярим аср яратиш дардида ҳордиқ олмаган, ҳатто, ҳакимлар қўриқлаб турганида ҳам уйқуни унутиб, тиниқ ўй сурган, бу ўйларни содиқ қаламига шивирлаб, оқ варақларга тушириб, бадий маданиятимиз тараққиётига улкан ҳисса қўша олган муаззам адибимиз Ойбек. Маълумки, унутилмас адибимиз қуёш ошиғи ва куйчиси эди. Унинг юксак нафосатли шеърӣи ва насрий асарларида «қуёш» сўзи билан боғланган образли метафорик маънолар кўп учрайди.

Ойбек ўзининг бир шеърӣи асарлар тўпламини «Қуёш қўшиғи», бир романини «Қуёш қораймас» номи билан чоп эттирганлиги ҳаммага аён. Хуллас, буюк адиб «тасавурида қуёш ўз ҳарорати билан бирга севинч, шодлик келтирувчи, бахт-саодатга, ёруғликка, келажакка ундовчи илҳом манбаи ҳисобланади» (Ҳ. И. Ёқубов).

Зулфия шуларни назарда тутиб дostonга «Қуёшли қалам» номини қўйганмикан? Бизнингча, йўқ. Асарни бошидан охиригача синчиклаб ўқимай туриб, ундаги асосий фикрни уқиб олмай туриб, унинг номланиш сабабини тушуниб олиш мумкин эмас.

Табиатга, жонли мавжудотларга ҳаёт бағишловчи ҳароратни фақат қуёшгина бера олади. Ҳақиқатни тarrаннум этувчи, халқ ва Ватан омонлигини, тинчлигини, фаровонлигини куйловчи, халқ ва Ватан душманларига, қора ниятларга нисбатан нафрату ғазаб уйғотувчи, миллион-миллион дилларни нурафшон этувчи қуёшли асарларни кимлар яратади? Пок дунёқарашли, қуёшли қалам соҳиби бўлганлар, шубҳасиз. Мумтоз адибимиз Ойбек ана шундай дунёқарашли ва қаламликлардан. Қуёш еру кўкка мангу ҳарорат бахш этиб, коинотни нурафшон этганидай, қуёшли қалами қуёшли асарлар ярата олган даҳолар (гарчи улар абадий уйқуга кетган бўлсалар-да) ҳам мангу ишлайдилар. Адиб Ойбек ана шундай даҳолардандир. Дostonнинг ички пафосини ана шу фалсафӣй фикр ташкил этганлиги учун ҳам шоира асарнинг аввалги номини ўзгартириб, унга гўзал ва теран маъноли янги рамзӣй ном («Қуёшли қалам») қўйган.

«Қуёшли қалам» — лиро-эпик асар. Одатда, бу хил асарларнинг айримларида (масалан, «Уни Фарҳод дер эдилар»да) поэтик «мен» билиниб турса ҳам, у бош қаҳрамон сифатида гавдаланмайди, асосий образ даражасига кўтарилмайди. У объектни баҳоловчи субъект ролида қатнашади, асар сюжетини ўз кечинмалари (лирик кириш, лирик чекиниш, лирик хотима) билан бўлиб

туради. Баъзиларида эса поэтик «мен»—шоир асосий қаҳрамонлардан бири сифатида намоён бўлади. Бунда у объектни баҳоловчи субъект ролида қатнашишдан, асар сюжетининг айрим ўринларини ўз чекинма ва кечинмалари билан бўлиб туришдан ташқари, тасвирланаётган воқеаларга, қаҳрамонларга бўлган муносабатларини, сиёсий, фалсафий қарашларини баён этади, ички дунёси, ҳис-туйғу ва ҳаяжонларини тортинмай баён этади.

«Қуёшли қалам» дostonидаги поэтик «мен»—шоира ўқувчи кўз ўнгида асосий қаҳрамон сифатида аниқ гавдаланиб туради. («Сўроқлайди шоирни шеърим»да ҳам шундай эди). Бинобарин, дoston сюжетига шоира таржимаи ҳолининг бир лавҳаси (Ойбек, Зарифа опа билан бирга Ўзбекистон бўйлаб сафарга чиққанлиги) асос қилиб олинган. Лекин у сафар хотиралари, автобиографик кечинмалар шунчаки нақшланган асар эмас. Асарни ёзишдан муаллифнинг ғоявий-эстетик мақсади Ойбек характери ни ҳар томонлама очиш ҳам эмас. Буюк адиб онгида янги асарнинг туғилиши, ниш олиши, камол топиши, қалбида илҳом ёлқинларининг чақнаши, гуркираши ҳолатларини кўрсатиш, уларни таҳлил ва тадқиқ этиш орқали унинг ноёб ижодкорлик истеъдодини очиш шоиранинг асосий мақсадидир. Дostonда, асосан, ана шу усул билан Ойбекнинг ҳаётга бўлган меҳр-муҳаббати, ақл ва зако доирасининг мислсиз кенглиги, зеҳни ва тафаккурининг бениҳоя кучлилиги, инсоний хислатларининг баркамоллиги очилиб, унинг бадиий образи яратилган. Асарда Ойбек образи лирик йўсинда яратилганлиги, фақат унгагина хос бўлган фазилатларнинг барчаси шоиранинг ўз «кўриши» орқали талқин этилганлиги учун дostonнинг эпик ва лирик тартибида узилиш, сўлғин тавсифийлик йўқ.

Ойбек кўп марта сафарга чиққан. У «ҳар сафардан ортиб-ортиб келганини фақат қаламига ҳадя этган», номлари бизга маълум завқ-шавқ билан ўқилувчи асарлар яратган. У яна сафарда. Шоира бу сафарда муаззам адибга йўлдош бўлиш бахтига мушаррафлигидан қувончи аршидан» ошаётганини яширмайди, яшира олиши мумкин ҳам эмас. Чунки у ниҳоятда ноёб ҳодиса—санъаткор адиб онги ва қалбида янги асарнинг, қоғозга тушажак «юрак дурлари»нинг туғилишини кузатмоқчи, кўрмоқчи, билмоқчи ва ўз ўқувчисига айтмоқчи. Шунинг учун лирик қаҳрамон ўз устозининг ҳар каломини диққатла тинглайди, босган ҳар бир қадамини кузатиб бо-

ради, қалбига қулоқ тутиб, унда мавж ураётган илҳом садоларини тинглайди ва тинглатади.

Мана, равон йўлда «учар гиламдай елаётган» машинадаги кичик даврада «буюк сукунат». Фақат мотор гувиллаши-ю, шамол ғувиллаши эшитилади холос. Адиб ўйламоқда. У «гўё ўйлари билан дили ҳам отилажакдай» кўксини маҳкам қучиб олган. Адибнинг шу ҳолатини кўриб турган шоирани ҳам хаёл чулғайди: «Оз кездими адиб ҳаётда, қишлоқлар, шаҳарлар, элларга сафар. Мудом шай сайёҳдай — хаёл-қанотда тақдирларга сафар, дилларга сафар. Юриб олов кафтда ёнган тупроқда адиб дил иситар нурни қидирди («Нур қидириб» повестини ёзди. — М. И.), олтин водий кезиб ҳорғач, булоқдан сув қолиб, гўзаллик, шодлик шимирди» («Олтин водийдан шабадалар» романини ёзди — М. И.). У ҳамма сафарларидан олган таассуротларини, йиққан материалларини қайта туйиб, «гоҳ аниқ сўз излаб, ранг, жон излаб гоҳ» қаламига ҳадея этди. Аммо «ҳеч кимса билмади қалам билганин».

Лекин ҳозир, шу дамда адиб қалбида нималар кечаётган экан? «Бу йирик кўзларнинг теран нигоҳи терган бўёқларнинг жилваси не тус? Учқур хаёлларнинг олов қаноти қайси аср, қайси давр дамига тўкис?!» Шу сўроқлар қийнайди шоира қалбини. Лекин булар, ҳозирча, шоирага ҳам, бизга ҳам маълум эмас. Аммо бу «ҳамиша осойиш салобат сиймо»нинг асарлари орқали унинг қалби «жаҳонни қамрашга қодир»лигини шоира ҳам, китобхон ҳам яхши билади. Лекин:

Ким билади, шу он тез оқар дарё
Каби не хил хаёл ва неча тақдир —
Завққа солиб ўтар нотинч фикрдан,
Асабин савалар не истак дарди?

Шу хил сўроқлар гирдобидида қолган лирик қаҳрамоннинг нигоҳи адибнинг «чўст дўпписи остида тошган кумуш ҳалқалардан» оқиб тушаётган терларга тушади. Бу меҳнат туфайли пайдо бўлган қатралар эканлигини сезган адибнинг «мунис» ҳамдами, виждондай тоза, ҳаётдай доно, гўзаллик ошиғи, кимё юлдузларидан бири» бўлган Зарифа опа:

— Ойбек ишляпти! — дейди бахтиёр.

Бу сўзни эшитган ўқувчи қалбида ҳаяжонли саволлар туғилади: «Ойбек ишляпти? Қандай қилиб? Ахир, у жим ўтирибди-ку?!»

Шу жойда шоири аъзам Мақсуд Шайхзоданинг «Сиёҳдон» номли шеъри ёдимизга тушади. Унда шоир ёзув-

чиларнинг ишлаши борасида фикр юритиб, улар учун дам олиш куни бўлмаслиги, хасталик узри йўқлиги ҳақида сўзлаб келиб, сиёҳдонига шундай мурожаат этади:

Уйда ва курортда, йўлда-юришда,
Ва, ҳатто: ҳаммомда, ҳаттоки тушда,
Шоирнинг калласин ишхона дегин,
Юрагин бошига дугона дегин!...

Бу мисралардаги ҳақ гап (адибларга тиним йўқлиги, улар ҳамиша ишлаши, яратиш дардида яшаши) ўзининг санъатли — образли ифодасини топган.

Зулфия Ойбекнинг фикран, хаёлан ишлаш қобилиятини теран маъноли янги ташбеҳлар воситасида ифода этган.

Маҳорат сирларини пухта эгаллаб олган шоирлар ўз асарларида аллақачон, аллакимлар томонидан ишлатилган ташбеҳларни ўша мақсадда қайта-қайта ишлата бермайдилар, янгиларини топадилар. Шоира Ойбек қалбида янги ҳислар қайнаётганлигини сезиб, «балки... адиб боларидек қилади меҳнат», деб тахмин этади. Бу — тўғри. Лекин қўлланган ўхшатиш («боларидек») янги эмас. Энди қуйидаги мисраларни ўқиб, уларда ишлатилган образларга диққат этайлик: адибга

...қўшигин кўтариб шошган
Икки ёндан чопиб келар ер.
Ер адиб сингари тинимсиз ишда,
Бунда чексиз ғўза, у ерда буғдой.
Унда боғ, бу ёқда жийда кумушда,
Бедазор, полизда сабзи бир чирой.
Ер барин кўксида қуёшга тутиб,
Бағишлаб ётибди ўзидан камол.
Ишчи ер дилга қулоғин тутиб,
Адиб гўё ундан олади мисол.
Ёки:

Ҳа, адиб ерсимон бетиним ишда,
Ҳар босилган йўлдан илҳом теради.

Тўғри, «тупроқ», «ер» сўзлари билан боғланган ўхшатиш, сифатлаш, қиёслашлар шеърият учун янгилик эмас. Масалан:

Ётса ғаму ғусса юки тоғдек,
Бўлғил анинг остида тупроғдек.

(Навой).

Аmmo ернинг тинимсиз ишлаши билан ёзувчининг бетиним ишлаши орасида мутаносиблик, яқинлик ва ўхшашлик борлигини кўрсатиш, уни муваффақиятли қўллаш шеъриятимизда эҳтимол, биринчи марта бўлса ке-

рак. Нозик дидли шоира томонидан юқоридаги парчада қўлланган образлар ўзининг ташқи гўзаллиги билан эмас, балки ички мазмуни билан ҳам қимматлидир. Улар дoston пафосини бадий ифодалаш ва эмоцияли очишда ниҳоятда муҳим вазифани адо этган. Асарда шу хил янги кашф этилган, чуқур маъноли ташувчи қанотли образлар анчагина бор.

Шоира дoston эпик воқеаси давомида лирик тадқиқотга тобора кучлироқ кириша боради. Чунки Ойбек ички дунёсида ғалаён кўтараётган фалсафий фикрлар, ҳис-туйғулар тез-тез алмашилиб туради. Бу жараёнинг сирларидан воқиф бўлган шоира уларни ҳаяжонли далиллар, жўшқин эстетик баҳолар билан таҳлил этиб, моҳиятини ўқувчига тушунтира боради. Маълумки, Ойбек — ўтмишнинг битмас-туганмас хазиналарига «ғаввосдай чўкиб», унинг жавоҳирларини теролган адиб. Мана, у қадимий ва навқирон Бухорода. У бу ерга бир роман ёзиш ниятида келган. Шунинг учун у ўзига «дарслигидай аниқ» бу шаҳарнинг «мудроқ, уйғоқ, кекса, ёш боби»ни титиб, ёзажак асарига материал йиғади. Бу меҳнатнинг бажарилиш жараёнини шоира зимдан кузатади. У Ойбек руҳига обдон кириб, вужудини «ўтмиш дарди» чулғаб олганлигини ҳис этади. Муаллиф қаҳрамонининг шундай руҳий ҳолатга тушганлигини асослаш учун кўҳна шаҳардаги тарихий ёдгорликларни ўз кўрниши, жойлашиш ҳолати, ўз рангларида, бўёқлари билан тасвирлайди: «Ҳаққу ҳақсизликнинг талашларидан ҳолдан кетган нордай қасрлар», уларнинг «аждод заковати»ни асрлар ўтса ҳам сақлаётган «кўз ёш тепчиб чиққан шўрҳак» тошлари, шуҳрат қолдиғи — «нураб кетган арк», ундаги меҳнаткаш қўли билан яратилган санъат ва зеблар, «тупроқ ранг уйқуда» мудраётган саройлар, деворлари «муз уфурувчи», боққаннинг «шодлигини қултум-бақултум ютиб», «нақ ўйилган кўз»дай кўринаётган обхоналар... Алам ва севинчларни ўзига яширган бу қадимий обидалар Ойбек хаёлларини узоқ-узоқларга ола кетади, қалбидан ғамли ва завқли кечинмалар баъзан сокин, баъзан шиддатли оқа бошлайди. Шоир бу кечинмаларни бир вақтнинг ўзида аввал суратга олади-да, кейин таҳлил этади. Масалан, адиб Бухородаги машҳур ёзувчиси Садриддин Айний ётган қамоқхонани кўраркан, унинг азобланган ҳолатини кўз олдига келтириб, ўзи ҳам азоб чекади. Шоира Ойбекнинг шу дақиқалардаги ички кечинмаларини ҳам ўз ва ҳам қаҳрамон нутқи орқали очади. Уқувчи, аввало, адибнинг қалб кечинмаларини

унинг ташқи портретида рўй берган ўзгаришлар тасвирдан билиб олади:

Дарра зарбин сезар ўз кифтларида...
Уйлар адиб ёниб, кўзи қовжираб
Вужуди оғриқда, жони қийналиб,
Жунжикиб қўлларин сунар қўлтиққа.
Йирик, доно кўзлар мунга айланиб
Тўкилмаган ёшга тўлади лиққа.

Достонда Ойбекнинг Бухородан қалби ва онгига жамғариб олганларини бир ўринда тасвирланмайди. Шоира бу ишни, ўқувчини қизиқтириш мақсадида асарнинг кейинги бобига кўчиради.

Сафардошлар яна йўлда. Бирдан «осмон ранг дарё» — Зарафшон йўлни кесиб чиқади. Уни кўрган адиб қалбини яна ҳис тўлқини қамраб олади. У ўз кўксини яна маҳкамроқ қучиб, «учмоқ истагандай» қўзғалади, безовталанади. Нега у яна нотинч?.. Хаёл уни:

Янги қаҳрамон-ла учраштирдими,
Ё сув парисига қилди рўбарў?
Ё қуёш билан қўл ушлаштирдими,
Ё тоғлардан тушди олдига оху?

Ким билсин?.. Умуман, бундай пинҳона жараёни ким била олиши ва бошқаларга сўзлаб бера олиши мумкин? Миёна истеъдодлар эмас, албатта. Қуёшли қаламли адиблар қалб кечинмаларини сезмоқ, билмоқ ва энг муҳими, уларни ўқувчини ишонтирарли даражада тасвирламоқ учун қуёшли қалам соҳиби бўлмоқ лозим. Зулфия буюк сиймо Ойбекнинг қалбидаги ҳар бир янги ҳаяжон ва мавжларини сезади, вужудида «илҳом дарди ёр» эканлигини ҳис этади, уларни салмоқли, бўёқли каломлар билан ўқувчига эҳтиросли тушунтиради. Масалан, шоира адибнинг Зарафшонни кўриши биланоқ тўлқинланиб кетишини, хаёлан ишлай бошлашини далиллаш учун унинг кўзига дарёнинг аввал узоқдан, сўнггра унга яқинлаша борган сайин кўринишини охори тўкилмаган табиий бўёқлар билан тасвирлайди:

Водий кесиб чиққан осмон ранг дарё
Сомон йўли каби ёстанди йўлда,
Унда қуёш ёнар нақ гўзал рўё,
Парча-парча олтин ҳар оч тўлқинида,
Яқинлашган сайин қамашади кўз,
Яқинлашган сайин салқин олар тан.
Яқинлашган сайин ҳар зарра — юлдуз
Тўзонни кўтарар бу ойна сатҳдан.

Айтингчи, шу манзарани чизган шоиранинг эмоцияли рассомлигига шубҳа қилиб бўладими? Йўқ, албатта.

Шундай гўзалликни кўрган Ойбекдай юсак дидли адибнинг илҳомланмаслиги, завқ-шавққа тўлиб, қалбида дарё-дарё ҳис-туйғу қўзғалмаслиги мумкинми, ахир? Ҳа, дарёнинг сўлим манзараси адибни ўзига мафтун этади, қалбидаги Бухородан ола келаётган драматик кечинмаларни маълум дақиқалар давомида унуттириб, уни «онасини, ё севгилиси»ни бехосдан учратган кишидай беҳад шод туйғулар билан тўлдиради. Сафардошлар машинаси дарё бўйига етиб келгач, Ойбекнинг, «тоғдай улкан зот»нинг «Зарафшон!», дея «учқур машинанинг тортмай тизгинин» болалардай сакраб тушганини кўрган шоира қалбини ҳам ҳис-ҳаяжон қуюни қоплайди. Ўқувчи бир жойнинг ўзида ҳар иккала гўзаллик ва нафосат ошиғи ҳамда куйчиси — адиб ва адиба қалб кечинмалари, фалсафий фикрлар бирикмаси тасвири билан танишади. Шоира лирик чекинишлар қилиб, дарёга мурожаат этади, унинг Ойбекни ва ўзини мафтун этиши сабабини очади:

Зарафшон! Эй она тупроққа кўкрак,
Шоҳу гадога тенг кўксини очган,
Тупроқ тириклиги, инсон тўқлиги
Водий гўзаллиги бўлиб зар сочган.

Шуниси муҳимки, дostonдаги лирик чекинишлар унинг сюжетини ёлқинлантириб, ўқувчи қалбида биратўла ҳам лирик, ҳам эпик қаҳрамонга нисбатан муҳаббат уйғотади.

Муаллиф Ойбекнинг ички кечинмаларига монанд ҳам ташқи портретини, ҳам сув манзарасини: атрофга «фусункор садо» таратиб, «нур ичра» тобланиб, жўшқин оқаётган Зарафшонга мафтун бўлиб, соҳилида «чинордай» тик туришини, сувдан «қўша ҳовучда тўйиб шириши»ни, сувнинг бармоқлари орасидан «ола чалпоқ нурда гавҳардай ёниб», худди «тоғдан тушаётгандай» тўкилишини, сувда шодлик, кулгу ёйилган юзи аксининг кўринишини... шоирани ҳам ичишга («Ичинг! Ҳар дарё сувининг ўз баҳраси бор!») таклиф этишини... шундай ҳайратомуз тасвирлаганки, фақат, тасанно, тасанно, қойил, қойил дейишдан бошқа иложи қолмайди ўқиётганларнинг. Қани энди сўзлар воситасида тасвирланган шу ҳаяжонли картина асосида ҳурматли рассомларимиздан бири «Ойбек ва Зулфия Зарафшон соҳилида» номли бир картина яратсалар.

Асарнинг бундан кейинги саҳифаларида ҳам табиат манзаралари, маиший турмуш картиналари тасвирига кенг ўрин берилиб, улар воситаси билан доно адибнинг

иждодига мазмун берган манбалар зичлаштирилган ҳолда кўрсатилади.

«Яна йўл! Орқада қолди Бухоро...» Лекин шаҳар адиб билан бирга кетмоқда. Шоира аввалги бобда айтилиши лозим бўлган фикрларни шу бобда давом эттиради. Ойбекнинг Бухоронинг ўтмишдаги қонли саҳифалари, ақлу заковати оламни туган даҳолари ва бахтли, қувноқ ҳаёт гуркираётган ҳозирги гўзал жамоли ҳақидаги таассуротлари, қалб кечинмаларини таҳлил этиб, онгида янги асарнинг ниш олиши, камол топиши сирлари билан таништиради ўқувчини.

Яна йўл... Сафардошлар чўл бағрида совет кишиларининг фикри, ижоди ва меҳнати билан қад кўтарган янги Навоий шаҳрида. Ўхшаши йўқ бу шаҳарнинг кўрки адибни ўзига маҳлиё этади. Шоира унинг атрофга серзавқ боқишларини, ўз авлоди ишларидан завқланишини ҳароратли мисралар билан тараннум этади. Ойбек айниқса бу шаҳарнинг доҳий шоир Навоий номига қўйилганлигидан ғоят шодланади. Шоира адибнинг мўътабар зот Навоийни эслаганда ҳаёлини минг хил туйғулар, ҳислар савалаётганини, қалбидан «дунё хотиралар» ўтаётганлигини маҳорат билан тасвирлаб, тафаккур кучининг теранлигини очади.

Адиб Навоий шаҳрида «меҳнат номли қўл» туфайли қад кўтарган гигант комбинатлар, заводларни, уларда яратилаётган маҳсулотлар, неъматларни кўриб улгурмайди. Лекин уларнинг «қудратин, савлатин, давлатин сезиб турибди», деб ёзади шоира ва сўзни адибнинг ўзига беради. Адиб шаҳардан қайтаётганида секингина шундай дейди:

«Навоий юраги уриб турибди...
Санъатли, меҳрли, кучли одамлар
Чўлдан юлиб қурмиш жаннатдай макон
Ва яшар меҳнатда ва саодатда
Муносиб ўз улуғ номига инсон...»

Адиб Қаршини, қардош совет халқлари елкадош бўлиб қураётган Толимаржон ГЭСини кўришга шошади. Сафардошлар машинаси бу ерларга ҳам етиб келади. Шоира она ер табиатининг кўринишларини бадий ўзлаштириб, унинг Ойбек ва ўз юрагига, қарашларига яқин лавҳаларини тасвирлайди. Бу лавҳалар образи орқали адибнинг ҳаётбахш туйғуларини, кайфиятларини очади, шу билан бирга табиат латофатини ўқувчи онгига сингдириб, уни ҳаяжонлантиради, эстетик тарбиялайди.

Навбаҳор бўёғига мўл, халқимизнинг меҳнати туйғайли асидан гўзал бўлиб кетган Қарши чўлида адидни кездирадилар, кўрсатадилар, келажаги ҳақида сўзлаб берадилар. Бу ерларнинг «бари билгич» одамлари ҳам, тупроғи ҳам «ўхшаб бахшига» адидга қўшиқ шивирлайди, сўлим табиати «тамом янги нашида» бағишлайди. Ойбекка ўз шонли авлодининг мардлиги, меҳнати келтирган зафарларининг ҳар бири («каналлар ўтказиб, шаҳар қурганлар», «меҳнат-ла даштни ҳаётга олаётганлар») янги жаҳон очилгандек туюлади. Унинг қалби яна ҳаяжонланади, яна илҳом оловида ёна бошлайди, томирларида қон, онгида юмуш ҳам тезлашади. Адидни шундай серҳаяжон оғушида кўраётган шоиранинг ҳам онгида фалсафий фикрлар, қалбида завқли туйғулар тўлиб тошади. У мавлоно адиднинг руҳий оламини ўз фикр ва ҳисларининг ҳарорати билан иситиб, бутун рағбат ва муҳаббати билан нурлантириб акс эттиради. Буни биз лирик қаҳрамон билан адид ўртасидаги ихчам, лекин сермаъно ва сермазмун диалоглардан ҳам билишимиз мумкин. Масалан, адид Ватан табиатининг бутунлай «ўзга кўркак кирган», «латифлашган ранг»ли чиройидан завқланиб, шундай дейди:

— Кўрмасам кирмасди ақалли тушга
Уйку ғафлатида ўтган умр ҳайф.

Бу сўзлардан таъсирланган шоира:

— Домла, ўзингизга қилдингиз тухмат,
Қачон ухладингиз?

ўчириб чирог

Бир дам мизғиб олиш наҳотки ғафлат?—

дейди: Шоиранинг бу саволига адид шундай жавоб қайтаради:

— Яшаш керак дарёдай уйғок
Саксон дара!

Яна саксон йил севиб,
Кезсам, билсам она ерни нақ деҳқон,
Кексалик ва дардни бир ёққа қўйиб,
Тўйиб-тўйиб ёзсам қолмасди армон...

Адид сафарини яна давом эттирмоқчи, Шаҳрисабзга бормоқчи, Пачкамар ҳавзасини кўрмоқчи эди. Боролмади. Чунки эртага улуғ байрам — Биринчи май. У «Қизил майдонда «тепчиган шодликни» кўриши керак. Энг муҳими, у меҳрибон ва сеvimли ота. Шоира адиддаги бу фазилатни ҳам алоҳида таъкидлаб кўрсатади:

Билар катта кутли уйи тўрида
Байрам дастурхони очилмас усиз.
Ойбек сулоласин уч бўғинида
Шодлик бошланмайди уни тавофсиз.

Шунинг учун Ойбек азим Тошкентига қайтишга шошади. Қалбшунос шоирамиз адибнинг бу пайтдаги ички кечинмаларини яна ёниқ қалб билан ифодалашга ўтади. Адиб қайтаётганида дўстлар-ла хайрлашаркан унинг «арслон келбатли қадди хиёл букчайгандек» кўрнадиди шоира кўзига. Бунинг сабаби ёзилажак асарларнинг «энг азиз юк бўлиб босиб турган»лиги бўлса керак.. Ҳа, адиб уйига боради-да, шодиёнани ўтказиб, «сўнг ишга... нақ дарҳол тўхтовсиз иш»га ўтиради. «Қалбини оғдартўнтар қилаётган», «мияснини пармалаётган, ичига сифмаётган» шодлик ва дардларини, сафардан йиққанларини қайта ўйлаб, туйиб, қаламига шивирлайди. Янги асарларини ҳадаё этади жонажон халқига.

Аммо, афсус!! Минг афсус!!! Бунинг айтишга тиллар лол! На чора мудҳиш ўлимнинг кўзи кўр экан! У адибнинг буюк қалбини кўролмади. «Яна саксон йил она ерни кезиш, кўриш, билиш» уёқда турсин, яна шунча йил «дарду касалликни бир ёққа қўйиб, тўйиб-тўйиб ёзиш» уёқда турсин ҳатто, «тўкилмоққа тайёр юрагин дур»ларини қоғозга туширишга ҳам фурсат бермади, «ҳаёт, хаёл қурган йўлини тўсиб, учқур илҳом»ини аршидан қулатди у золим!!

Шоира дostonнинг-бу саҳифаларини бутун вужуди титраб, изтироб ва ғам оловида ёниб ёзган. Шунинг учун асарнинг бу саҳифаларида ўқувчида эзгин, хулёли таассурот қолдиради. Лекин китобхон дostonнинг хотимаси бўлган қуйидаги бандни:

Буюк бу уйқуни этаркан ардоқ,
«Ойбек ишляпти!»— дейди насллар...
Ўз кўркини кўриб тасвирларида
«Ойбек ишляпти!»— дейди асрлар...—

ўқиб, ўйга, мушоҳадага берилади, ўндаги теран маънони тушуниб, руҳи кўтарилди. Ҳа, ўлмасларга ўлим йўқ.

Йиллар кетиб, йиллар келаберади. Қалбида ёзувчиликка меҳр уйғонган ёш қаламкашлар Ойбек адабий мактабида таълим олиб, ўз асарлари билан халқ дилини хушнуд этадилар. Демак, Ойбек ишляпти, ишлайди. Йиллар кетиб, йиллар келаберади. Авлодлар Ойбекнинг «кўклам гўзаллиги билан безатилган» «қалбидаги қуёши» билан ёритилган халқчил ва Коммунистик партиявийлик руҳи билан суғорилган асарларини севиб-севиб ўқийдилар. Бу асарлар уларни ўз Ватани, халқи учун яшаш ва ишлаш, лозим бўлса улар учун жонини фидо этиш руҳида, Ватанимиз ўтмишининг ёрқин саҳифаларини, буюк инсонларини иззат-ҳурмат қилиш руҳида, ин-

сонларга меҳрибонлик, барча миллатлар ва элатларни ҳурматлаш, улар билан дўст бўлиб, тинч-тотув яшаш руҳида тарбиялайди. Демак, Ойбек ишляпти, ишлайди. Ҳа, муаззам адибимиз худди Қуёш каби, худди она Ер каби мангу ишлайди.

«Қуёшли қалам» дostonини ўқиганлар ана шундай бадий хулоса чиқариб олади ўзига.

* * *

Зулфиянинг «Тўрга ташриф!» сўзлари билан бошланувчи сарлавҳасиз бир кичик шеъри бор. У қуйидаги сатрлар билан хотималанади:

Илтифотли диллар тафтидан
Илҳом қайнар мисоли булоқ.
Шеъриятнинг ёрқин тахтида
Кўринишдан бахт борми зўрроқ?

Ҳақ гап. Чину теран фикр. Шоир учун «шеъриятнинг ёрқин тахтида кўринишдан» ўзга зўр бахтнинг бўлиши асло мумкин эмас. Шоирларнинг ҳаммаси шу бахтга эришиш учун интилганлар, интилмоқдалар, интиладилар. Бироқ шеърият тарихидан маълумки, бундай бахт жуда озчиликкагина насиб бўлган, бўлмоқда ва бўлади.

Дунёда тенги йўқ эрк макони — жонажон Ватанизмининг бетахлит куйчиси Зулфияни «шеъриятнинг ёрқин тахти»га халқимизнинг ўзи ўтқазди пок қалбидан сизиб чиққан, жисмига юрт ишқи, эл ишқи, инсонийлик ишқи жойлашган «ўтбардор ҳис»ли, руҳларни, завқларни ром этувчи, «Улуғ келажакнинг ёш ниҳоллари»нинг такомил топишига хизмат этувчи нафис тароналари, чин шеърлари учун.

Шоирамизнинг қуёшли қаламидан тўкилган ҳаёт-бахш туйғулари, уфқлари ғоят кенг шеърияти ва жамоатчилик фаолияти фақат олимлар томонидан эмас, Н. Тихонов, В. Луговский, Ф. Ғулом, Ойбек, М. Шайхзода, С. Шчипачев, М. Турсунзода, В. Имбер, С. Смирнов, Л. Бат, А. Жаров, Л. Забошта, С. Ларин, Е. Лось, Л. Ашотян, М. Дилбозий, С. Капутикян, Э. Огнецвет, Л. Брагин ва бошқа машҳур сўз санъаткорларининг энг юксак баҳоларига ҳам сазовор бўлди. Ойбек айтганидек, «Шоира Зулфиянинг шеърлари чуқур ҳаяжон ва нозик туйғулар билан тўладир». «Зулфиянинг шеърлари юракдан отилиб чиқаётган ўтга ўхшайди» (Сильва Капутикян).

Лекин Зулфия ижоди шундай юксак баҳога, халқ

меҳр-муҳаббатига, жаҳоний шухратга сазовор бўлса-да, унинг бир шеърининг қуйидаги сатрлари мазмуни бизни ўйлатиб қўяди:

Дили шоир хассос бир элга,
Фарзандлигим нақл этар бурчим.
Халқ қалбидай бир гўзал шеърга
Етармикан ҳеч қачон кучим...

Бу — ўта камтаринлик ва ўз ижодига ниҳоятда талабчанлик билан айтилган фикр. Агар унинг шеърини теран ва гўзал, халққа ҳикмат ва нафосатдан таълим берувчи, уни энг эзгу ғоялар руҳида тарбиялашда хизмат этувчи қуёшли шеърини бўлмаганида, ёзганлари миллион-миллион қалбларда макон қура олармиди?..

Халқ учун «зиё ёғдуси сочиш, бу ёғду тафтидан ўзи ҳам баҳраманд бўлиш — инсон эриша оладиган энг юксак бахтдир. Бу бахтга мўъссар бўлган киши азоб-уқубатдан ҳам, оғриқдан ҳам, ғам-аламдан ҳам қўрқмайди. Зотан «одам шундай бахтга эришган тақдирдагина ҳаётни чинакамига севишни билади» (Ф. Э. Дзержинский). Қуёшли ўзбек элининг сеvimли фарзанди Зулфия ана шундай энг юксак бахтга эриша олган шоирдир.

Мурод Ибрахимов

ТВОРЕЦ СОЛНЕЧНОЙ
ПОЭЗИИ

На узбекском языке

Издательство
«Узбекистан»—1986, 700129,
Ташкент, Навои, 30.

Редактор А. Ирисбоев
Техредактор А. Бахтиёров
Корректор М. Эргашева

ИБ № 4149

Теришга берилди 3.06.86. Босишга
рухсат этилди 18.08.86. P—04361.
Формати 84×108¹/₂. № 2 босма қоғози-
га «Литературная» гарнитурда юқори
босма усулида босилди. Шартли бос-
ма листи 2,1. Шартли кр.-отт. 2,31.
Нашр листи 2,13. Тиражи 8169.
Заказ № 4098. Баҳоси 6 т.

«Узбекистон» нашриёти, 700129, Тош-
кент», Навоий кўчаси, 30. Нашр
№ 142—86.

Узбекистон Компартияси Марказий
Комитети нашриётининг Меҳнат
Қизил Байроқ ордени босмаҳонаси.
ГСП. Тошкент, Ленин кўчаси, 41.